

strophe
moeg is
n. Maar
als alarm
vormde
vaarlijk
indwets-
tal ook
ristelijk
usschen
zonder
wanneer
g van de
eft. Dan
indien
an zich
n strijd
ig haar

en tand
an staat
motief,
erk een
at wil,
vormde
s losge-
'uitten
ze Kerk

toont,
den de
den op
ing van
van de
emmen
ool van
roogen.
por een
geweld-
akt aan

ij.
ge dan
asschen

den zal
e Kerk
wordt
van al
rooven.
vor een
e Kerk
erk de
standig

og een

is het
geweld
veg van
len.

monzer
rnstige
Spaan-
gevaar-
n scholen,
luidde,
er niet

in de
na een
terrein

at het
oor de
tag ze
gevaar
en der
erk be-
n. Hier
Kerke-
ar, dat
zen en
e over-
tijd de

in ver-
was er
derdere
ou de
comen,
andere

un, dat
er in
Strals
a gaan
pieden,
net het
eer de
bruikt

zulk

an de
aanra-
oor te
r zijn
idemie
aaron
jk een
et ge-
en el
a gaf,
er der
o Ker-

rdigen
in de
maant,
eid in
Kerk.
krefor-
1886
aerde
rmatie
orga-

nisatie bleef, niet omdat zij principieel voor deze organisatie partij kozen, maar omdat zij meenden onder deze organisatie te moeten voortzetten. Even begrijpelijk nu als het is, dat de Afgescheidenen nu hun recessie de Hervormde Kerk voor een *valische Kerk* verklaarden, hoewel dit oordeel toch zeker, blijkens de nieuwe actie tot Kerkreformatie, die uit den boezem der Hervormde Kerk is opgekomen, en die tot de nieuwe reformatie in 1886 leidde, niet juist was, evenzeer valt het te verklaren, dat bij den strijd die in 1886 tegen de Synodale organisatie gestreden werd, niet de Hervormde Kerk voor een schijnkerk verklaarde, hoewel ook dit oordeel achteraf niet juist is gebleken. Ware het gelukt, hetzij in 1834 hetzij in 1886, alle geloovige belijders van Christus' naam onder het juk der Synodale organisatie te verlossen, dan zou dit nu geheel ontleide Kerkenootschap, al had het dan alle kerkgebouwen en goederen behouden, metterdaad een *schijnkerk* geworden zijn. Maar aldus is de weg des Heeren met zijn Kerk in Nederland niet geweest. We mogen dit betreuren, omdat naar ons menscheeljk inzicht de ontwikkeling van de Gereformeerde Kerk in ons vaderland zooveel roemrijker en heerlijker had kunnen wezen, wanneer alle gereformeerden in één Kerk vergaderd waren geweest, maar het heeft aldus niet mogen zijn. En al mogen we klagen over de ontroover broederen, die op het beslissende oogenblik ons in den steek lieten en daardoor feitelijk de macht der Synodale organisatie geschaagd en versterkt hebben, met het felt zelf, dat een belangrijk deel der Gereformeerde gezindheid nog altoos in de Hervormde Kerk leeft, hebben we rekening te houden. Met een abstracte kerkrechtelijke theorie komt men hier niet verder; de realiteit van het leven stoort zich aan deze theorieën niet. Al is het volkomen juist, dat bij de reformatie in 1886 de geloovigen zich niet individueel van de Hervormde Kerk hebben afgescheiden, maar dat op tal van plaatsen de wettige en bevoegde Kerkeraden het Synodale juk voor heel de gemeente verbroken hebben, en elders dit door de geloovigen krachtens het ambt des geloovigen is geschied, zoodat metterdaad het doel was om op elke plaats de Kerk *als geheel* uit het diensthuis der Synode uit te leiden, — wat baatte dit, waar een volkomen uitleiding der gemeente hoogstens op twee of drie plaatsen is gelukt, maar schier overal elders een groot deel van het Gereformeerde volk met deze reformato- rische actie niet medeging. Daardoor is in de Gereformeerde Kerk, zoodat deze toen nog als geheel voortbestond, eenschreuring gekomen. Kerk kwam tegenover Kerk te staan. Noem nu desnoeds de tegenkerk, die toen tegenover de wettige Gereformeerde Kerk geformeerd werd, een *schismatische* Kerk, maar een schijnkerk of *valische* Kerk is ze daardoor niet. Of een Kerk een schijn- of *valische* Kerk is, wordt toch niet bepaald door het feit, of zij op een bepaalde plaats naast en tegenover een zuivere openbaring van Christus' lichaam is opgericht, maar door geheel andere kenmerken, waaraan ze zelfstandig moet worden getoetst. Te zeggen, dat overal, waar de Kerk tot reformatie is gekomen, de plaatselijke afdeeling van het Hervormde genootschap een schijnkerk geworden is, gaat reeds daarom niet aan.

Hierbij komt in de tweede plaats, dat de zaak geheel anders staat voor degenen, die in 1886 tegen de Kerkreformatie partij hebben gekozen, en voor het geslacht, dat daarna is opgegroeid. Hoe zondig de daad ook moge geweest zijn van hen, die toen aan het gezag van den wettigen kerkeraad, die uit gehoorzaamheid aan Christus het Synodale juk afwierp, zich hebben onttrokken en tegenover dezen wettigen kerkeraad een tegenkerkeraad hebben opgericht, waardoor niet alleen de Kerk gescheurd is, maar ook de Synodale organisatie is gesteund, het geslacht, dat daarna is gekomen en nu allengs de plaats dezer ouderen inneemt, heeft aan die zonde geen part noch deel gehad. Ze waren destijds nog kinderen die niet zelfstandig beslissen konden, maar met hunne ouders meergingen, of zelfs eerst na dien tijd werden geboren. Hen voor deze daad hunner ouders aansprakelijk te stellen, zou ongerechtvaardigd wezen, want de zoon zal niet dragen de ongerechtigheid zijner ouders. Van een persoonlijke daad, waardoor zij tegen de reformatie der Kerk en voor de Synodale organisatie zich verklaard hebben, kan bij hen dus geen sprake wezen. Die beslissende daad bij hen zelfs nooit voorgegleden. Zij zijn in de Hervormde Kerk opgegroeid; hebben daar belijdenis des geloofs afgelegd; hebben daar geestelijken zegen onder de bediening van Woord en Sacrament genoten. Dat hun hart aan deze Kerk hangt, ook al zien ze de gebreken der Kerk wel, is daarom te begrijpen. Hun zijn 'in en trouw blijven aan de Hervormde Kerk draagt daarom een geheel ander karakter dan bij degenen, die voor de keuze zijn gesteld om niet de reformatie mee te gaan, en toen ontroouw zijn geworden aan hun wettige ambtsdragers en voor de Synodale machthebbers het hoofd hebben gebogen. Hun zonde is veel meer een zonde uit onwetendheid, dan een zondigen, zoodat de Schrift het noemt, met opgeheven hand. Natuurlijk ontslaat dit ons niet van den plicht, om deze broeders telkens weer te wijzen op den zondigen toestand, waarin hun Kerk verkeert, en waaraan zij mede schuld dragen. Maar het oordeel over deze broeders zal toch een geheel ander wezen dan over degenen, die met bewustheid en met uitgesproken wilsdaad zich tegen de reformatie der Kerk hebben verzet.

Intusschen raakt dit alles nog het eigenlijke geding niet, waarom het hier gaat. Zal dit geding zuiver worden opgelost, dan dient in de eerste plaats onderzocht te worden, wat we onder een schijnkerk hebben te

verstaan, om daarna te onderzoeken, of deze qualificatie metterdaad op de Hervormde Kerk kan worden toegepast.

Dr. H. H. K.

Leestafel.

J. C. RULLMANN, Dr. F. L. RUTGERS IN ZIJN LEVEN EN WERKEN GESCHETST. Drukkerij Libertas. 1918. Rotterdam.

VI.

Na in de eerste 5 van zijn hoofdstuk te hebben geschetst den HOOGLEERAAR RUTGERS als SCHOOLSTICHTER, schetst hij hem in de tweede als LEERMEESTER.

Als Leermeester, toen de Universiteit, in het eerste jaar van haar bestaan, nog maar 5, doch in het tweede reeds 25 studenten telde. Een quantitative vermeerdering waarover Prof. RUTGERS, blijkens zijn rectorale rede van 1881, zich verblijdde, maar ook zijn wensch uitsprak dat zij steeds met een kwalitatieve macht gepaard mocht gaan, iets wat dan met een breed citaat uit die rede, op p. 93 wordt gedocumenteerd.

Niet maar schetsen, doch schilderen wordt het op de volgende bladzijden, waar de ouderleerling het over zijn leermeester op de kathedraal bij het thee-uur en in de studierkamer heeft. Aan het slot van de 5 vindt men, in extenso afgedrukt, de twee adressen van Prof. RUTGERS aan het STUDENTENCORPS der V. U. over de kwestie „general-special“, welke ten jare 1895 bij hare studentenwereld in geschil lag.

De §§ 3, 4 en 5 gaan ieder afzonderlijk over den Hoogleraar RUTGERS als Oud-Testamenticus, Kerkhistoricus en Canonicus.

Naar het oordeel van den ouderleerling „blonk zijn leermeester, als Oud-Testamenticus niet zoo uit als in Kerkhistorie en Kerkrecht“ (p. 110). Van RUTGERS' lessen in ALGEMEENE KERK-GESCHIEDENIS zegt hij echter: „Met name CALVIN was de Reformatie, met wien hij zich één voelde in het diepste levensbeginsel. Heel CALVIN's denkwereld nam hij in zich op. En op zijn colleges tekende zijn meesterhand ons het beeld van dezen Hervormer ten voeten uit.“

„Hij gaf ons dan een volledige biographie van CALVIN, ingedeeld in 7 perioden.“ (p. 116), die dan ook worden genoemd.

In verband met Prof. RUTGERS' Calvin-studie volgen nu enkele bladzijden over de rectorale oratie uit 1898: CALVIN'S INVLOED OP DE REFORMATIE IN DE NEDERLANDEN, VOOR ZOVEEL DIE DOOR HEMZELVEN IS UITGEVOERD. Daarmee heeft de Schrijver zich dan den weg gebaard tot de kenschetsing van de lessen in VADERLANDSCHE KERK-GESCHIEDENIS.

Wij vernemen, dat de tijd vóór de Reformatie niet ganschelijk werd overgeslagen, (p. 123), maar ook, dat „met name de geschiedenis van de Gereformeerde kerken hier te lande, omdat die het Calvinistisch beginsel het zuiverst beleden hadden, de liefde van zijn hart had.“ En dan geeft RULLMANN de 4 tijdkperken op waarin die geschiedenis door zijn Professor verdeeld en behandeld werd. Na nog over RUTGERS' uitgave der Acten van de Nederlandse Synoden der zestiende eeuw te hebben gesproken, eindigt Dr. RULLMANN de 5 met deze woorden: „Zijn grootste verdienste als kerkhistoricus dunkt ons, dat hij den eersten stoot gegeven heeft tot een bestudeering van den bloeitijd onzer Gereformeerde kerken uit de eerste bronnen, en daardoor aan het werktuigelijk napraten van partijgegeschiedschrijvers een einde heeft gemaakt.“

Toegekomen aan het doceren van Prof. RUTGERS in het Kerkrecht, begint de 6 die van den CANONICUS handelt, met: „Op het gebied der wetenschap heeft Prof. Rutgers bovenal geschitterd als grootmeester in het Gereformeerde Kerkrecht. Dit was zijn fort.“

Hoe voor zijn leermeester vast stond: „Alle Kerkrecht moet uit God zijn oorsprong nemen“ en „hoofdbron van de kennis ook van het Kerkrecht is daarom de Heilige Schrift“, wordt hier voorop gesteld. En daarna vertelt onze biograf, dat Prof. RUTGERS tot de „afgeleide bronnen“ ook en vooral VOETIUS' POLITICA ECCLESIASTICA rekende.

Dan handelt hij over de wijze waarop dit vak beaudeeld werd.

„Ook in zijn redevoeringen bij de overdracht van het Rectoraat sprak Prof. Rutgers liefst over Kerkrecht. Vier van zijn vijf rectorale oraties zijn dan ook aan dit studievak gewijd,“ en deze opmerking geeft hem aanleiding om, met breede citaten den inhoud der vier oraties weer te doen herinneren (p. 127—148).

Dan, niet alleen als akademisch docent, maar ook als „vraagbaak tot wien men zich wendde om advies in kerkelijke moeilijkheden“ (p. 148—151) en als schrijver in DE HERAUT over kerkrechtelijke onderwerpen (p. 151—152); als adviseerend lid op onze Generale Synoden en raadman bij de Zending, ook wat het *missionaire* recht betreft, (p. 152—154) gedenkt hij in deze 6 den Canonicus.

Zijn deze drie genoemde 5's van het hoofdstuk over Dr. RUTGERS als HOOGLEERAAR inzonderheid van belang voor de vroegere en tegenwoordige Theologen der Vrije Universiteit, de nu volgende 6 is zoo voor hen, als voor al onze Kerk- en Geloofsgenooten van belang. In die 6 tocht, de 6e van het hoofdstuk, wordt de hoogleraar als REFORMATIEUR geschilderd. Onze RULLMANN, die met zijn triologie: REVEL EN AFSCHEIDING, DE STRID VOOR KERKRECHT EN DE DOELANTIE (Amsterdam, W. Kirchhof 1916) zich, naar aller toestemming, het ridderschap der XIX-eeuwse vaderlandsche kerkhistorie-beschrijving heeft verworven, brengt op de 56 bl. dezer 6 de groote beteekenis naar voren, die Prof. RUTGERS voor de nieuwe reformatie door dolantie gehad heeft. Op de nadere bijzonderheden daarvan ga ik hier, ook om het dehal van het boek, dat ik den heer RULLMANN en zijn Uitgever van harte toewensch, niet nader in. Men moet het zelf in 'n geheel lezen.

De 7e 6 gaat over den Hoogleraar als SPREKER de 8e als SCHRIJVER.

In de eerste 3 zegt hij tekenend: „Geen redenaar in den gangbaren zin van het woord, was hij evenmin volksredenaar als kanselredenaar“, maar na dit negatieve komt dan het positieve: „Gladheid van tong en loof van stijl, vaak nog gepaard met finen humor, maakte hem tot een boeiend en pakkend spreker“. Van den hoogleraar als SCHRIJVER heet het, niet minder waar: „Zoo gemakkelijk en vloet hij schreef in *private correspondentie*, zoo moeilijk en stram penvoerder was hij, als het op *publicaties naar buiten aankwam*“, en dit wordt dan, zeker niet onjuist, verklaard uit RUTGERS' „grootte correctheid en precisieheid“. Met tal van citaten uit redevoeringen en nagelaten epistolair arbeid van den hoogleraar, wordt weer een en ander

gedocumenteerd, terwijl RULLMANN op het einde van dit hoofdstuk zijn eigen correctheid en precisieheid als bibliograaf weer doet uitkomen.

Het Ve en laatste hoofdstuk loopt over den OUD-HOOGLEERAAR, en wel over diens emeritaal, levensavond, sterfbed en uitvaart, terwijl in een slotwoord zijn nagedachtenis wordt samengevat. De waarde van dit laatste hoofdstuk is niet weinig verhoogd doordat ook de grafrede, uitgesproken door den heer A. W. F. IJENBURG, den 22en Maart 1917, er in is opgenomen.

Ook met dit zijn jongste, mooi gestileerd, aangenaam te lezen en in velerlei opzicht leersaam boek over zijn geliefden leermeester heeft Dr. RULLMANN zich bij vernieuwing aanspraak verworven op erkentelijkheidbetuiging van ons Gereformeerde. Het aandenken aan den man, wiens leven en werken voor onze Kerken en onze Universiteit tot zoo rijken zegen is geweest, zal er, ook doordat de Schrijver op zoo tal van bladzijden, nadat RUTGERS gestorven is, hem zelf laat spreken, door verlevendigd worden.

Het is waar, dat de machtige inwerking van KUYPER's geest, die van stagnerend conservatisme op kerkelijk gebied zoo vrij is, aan RUTGERS, toen hij reeds 40 jaar was, den stoot tot kerk-reformatie heeft gegeven. En waar is het ook, dat, gezien het wetenschappelijk gebied, als vaststaand feit, met een variant op een woord uit de Grieksche oudheid, moet blijven gelden: „Hij gaf ons dan een volledige biographie van CALVIN, ingedeeld in 7 perioden.“ (p. 116), die dan ook worden genoemd.

In verband met Prof. RUTGERS' Calvin-studie volgen nu enkele bladzijden over de rectorale oratie uit 1898: CALVIN'S INVLOED OP DE REFORMATIE IN DE NEDERLANDEN, VOOR ZOVEEL DIE DOOR HEMZELVEN IS UITGEVOERD. Daarmee heeft de Schrijver zich dan den weg gebaard tot de kenschetsing van de lessen in VADERLANDSCHE KERK-GESCHIEDENIS.

Wij vernemen, dat de tijd vóór de Reformatie niet ganschelijk werd overgeslagen, (p. 123), maar ook, dat „met name de geschiedenis van de Gereformeerde kerken hier te lande, omdat die het Calvinistisch beginsel het zuiverst beleden hadden, de liefde van zijn hart had.“ En dan geeft RULLMANN de 4 tijdkperken op waarin die geschiedenis door zijn Professor verdeeld en behandeld werd. Na nog over RUTGERS' uitgave der Acten van de Nederlandse Synoden der zestiende eeuw te hebben gesproken, eindigt Dr. RULLMANN de 5 met deze woorden: „Zijn grootste verdienste als kerkhistoricus dunkt ons, dat hij den eersten stoot gegeven heeft tot een bestudeering van den bloeitijd onzer Gereformeerde kerken uit de eerste bronnen, en daardoor aan het werktuigelijk napraten van partijgegeschiedschrijvers een einde heeft gemaakt.“

Toegekomen aan het doceren van Prof. RUTGERS in het Kerkrecht, begint de 6 die van den CANONICUS handelt, met: „Op het gebied der wetenschap heeft Prof. Rutgers bovenal geschitterd als grootmeester in het Gereformeerde Kerkrecht. Dit was zijn fort.“

Hoe voor zijn leermeester vast stond: „Alle Kerkrecht moet uit God zijn oorsprong nemen“ en „hoofdbron van de kennis ook van het Kerkrecht is daarom de Heilige Schrift“, wordt hier voorop gesteld. En daarna vertelt onze biograf, dat Prof. RUTGERS tot de „afgeleide bronnen“ ook en vooral VOETIUS' POLITICA ECCLESIASTICA rekende.

Dan handelt hij over de wijze waarop dit vak beaudeeld werd.

„Ook in zijn redevoeringen bij de overdracht van het Rectoraat sprak Prof. Rutgers liefst over Kerkrecht. Vier van zijn vijf rectorale oraties zijn dan ook aan dit studievak gewijd,“ en deze opmerking geeft hem aanleiding om, met breede citaten den inhoud der vier oraties weer te doen herinneren (p. 127—148).

Dan, niet alleen als akademisch docent, maar ook als „vraagbaak tot wien men zich wendde om advies in kerkelijke moeilijkheden“ (p. 148—151) en als schrijver in DE HERAUT over kerkrechtelijke onderwerpen (p. 151—152); als adviseerend lid op onze Generale Synoden en raadman bij de Zending, ook wat het *missionaire* recht betreft, (p. 152—154) gedenkt hij in deze 6 den Canonicus.

Zijn deze drie genoemde 5's van het hoofdstuk over Dr. RUTGERS als HOOGLEERAAR inzonderheid van belang voor de vroegere en tegenwoordige Theologen der Vrije Universiteit, de nu volgende 6 is zoo voor hen, als voor al onze Kerk- en Geloofsgenooten van belang. In die 6 tocht, de 6e van het hoofdstuk, wordt de hoogleraar als REFORMATIEUR geschilderd. Onze RULLMANN, die met zijn triologie: REVEL EN AFSCHEIDING, DE STRID VOOR KERKRECHT EN DE DOELANTIE (Amsterdam, W. Kirchhof 1916) zich, naar aller toestemming, het ridderschap der XIX-eeuwse vaderlandsche kerkhistorie-beschrijving heeft verworven, brengt op de 56 bl. dezer 6 de groote beteekenis naar voren, die Prof. RUTGERS voor de nieuwe reformatie door dolantie gehad heeft. Op de nadere bijzonderheden daarvan ga ik hier, ook om het dehal van het boek, dat ik den heer RULLMANN en zijn Uitgever van harte toewensch, niet nader in. Men moet het zelf in 'n geheel lezen.

De 7e 6 gaat over den Hoogleraar als SPREKER de 8e als SCHRIJVER.

In de eerste 3 zegt hij tekenend: „Geen redenaar in den gangbaren zin van het woord, was hij evenmin volksredenaar als kanselredenaar“, maar na dit negatieve komt dan het positieve: „Gladheid van tong en loof van stijl, vaak nog gepaard met finen humor, maakte hem tot een boeiend en pakkend spreker“. Van den hoogleraar als SCHRIJVER heet het, niet minder waar: „Zoo gemakkelijk en vloet hij schreef in *private correspondentie*, zoo moeilijk en stram penvoerder was hij, als het op *publicaties naar buiten aankwam*“, en dit wordt dan, zeker niet onjuist, verklaard uit RUTGERS' „grootte correctheid en precisieheid“. Met tal van citaten uit redevoeringen en nagelaten epistolair arbeid van den hoogleraar, wordt weer een en ander

wordt. Wijl wij geen heilige handen zonder toorn of twisting opheffen. (1 Tim. 2: 8). Onze handen zijn bevestigd met twee zonden van het Heidendom. Het zijn:

1. De Heidenische begeerte, die gierigheid, de woekzucht, het zich bovenmatig bevoorreen, het 'verder' grijpen dan recht is, ons schermen met woorden als 'Englandereit', 'Amerikanisme', ons uithouden van den oorlogstoestand, als ware dit ons recht. De Heere is een wreker van dit alles.

2. De Heidenische ontucht. Verbazend snel heeft ons volk de geboortebepijking, den heimelijken kindermoord, van de Fransen geleerd. Tachtig procent van de oorlogshuwelijken moeten te niet gedaan worden wegens echtscheiding. Volgens het oordeel van den predikant Philips worden de zedelijke toestanden in ons leger steeds ellderiger. 400,000 liders aan schandelijke riekten! Bij hoevele schijnbaar genezenen zal later verlamming intreden! De Simplicismus beschaving dringt steeds verder door, van boven naar beneden, zoodat het dichterwoord: 'en de wereld zal door het Deutsche wezen' nog eenmaal genezen worden tot louter bespotting wordt. Hoe licht onder haar onze kunst, ons theaterwezen, onze literatuur, zoodat kenners beweren, dat wij nog slechts een Jood-sche literatuur in de Deutsche taal hebben! De stelling, dat buitenechtelijke geslachtsgemeenschap het recht, zoo niet de plicht is van jonge mannen, vindt steeds meer instemming. De ontucht ligt als een ban op ons volk en leger... Zoodaar als een deel des volks zich bezondigd heeft door Hindenburgvergoding, zoo waar bezondigd zich een ander deel aan verachting en belastering van Hindenburg, den van God geschenken redder uit den nood die van uit Rusland dreigde. Wij zijn het niet waard dat hij ons tot een vrede door overwinning in het Westen leidt, gelijk hij ons de overwinning in het Oosten bevochten heeft."

Zoo gaat het voort. Mochten deze stemmen tot het hart van het Deutsche volk doordringen!

N.-Amerika. De zaak Ds. v. d. Werp.

Gelijk bekend is, heeft Ds. J. v. d. Werp een tweetal jaren geleden zijn ambt als predikant in de Chr. Geref. Kerk neergelegd, omdat hij het dankgebed bij het Formulier van den Doop niet wilde gebruiken. Nu kwam bij de jongste Synode van genoemde kerk een schrijven van Ds. v. d. Werp in, waarin hij verklaarde uit gehoorzaamheid aan de Synode van 1916 naar Pella te zijn vertrokken, doch dat de classis hiertoe niet voldaan was. Hij richtte zich tot de Synode met de vraag: wat nu?

De rapporterende commissie over deze zaak stelde voor, dat de Synode hare goedkeuring zou hechten aan hetgeen de classis Pella in deze gedaan heeft, door Ds. v. d. Werp de volgende vragen voor te leggen:

1o. Erkent gij, dat gij hebt gedwaald door het dankgebed in het doopsformulier na te laten? En kunt gij u nu bij de uitspraak der Synode van 1908, waarin de beschouwing onzer kerken omtrent het zaad des verbonds ligt uitgedrukt, neerleggen?

2o. Erkent gij tevens, dat gij gedwaald hebt door het ambt in onze kerken neer te leggen?

3o. Belooft gij, zoo de Classis u in uw ambt heratich te formulieren onveranderd en onverkort te zullen gebruiken?

Overeenkomstig het voorstel der Commissie werd door de Synode besloten. Terrecht heeft de Synode uitgesproken, dat van predikanten geëischt moet worden dat zij de formulieren voor Doop, Avondmaal, enz. onveranderd en onverkort gebruiken. Het zijn immers geen formulieren van een predikant, maar van de Kerk.

Welk antwoord Ds. v. d. Werp op deze vragen gegeven heeft, werd ons nog niet bekend.

WISSEKEL.

Voor Kinderen.

VIJAND EN VRIEND.

VI.

EEN POPPERIJ.

Just wilde de man zijn deur sluiten, toen hij bespeurde dat er vóór hem een papertje lag, dat blijkbaar onder de deur was geschoven.

Hij raapte het op, en las haastig de enkele regels die er op stonden. Zij luidden -

Geachte baas Peter!

Ik schrijf dit in haast. Uw broer is veel verterger en zou u graag nog eens zien. Kom spoedig. Het is al bijna donker.

Uw zeer goede vriend

Bakker.

„Bakker, Bakker, herhaalde onze amid.“ Wie is dat?

In afwachting dat op die vraag een antwoord kwam, moet ik den lezer even vertellen, dat onze amid een broeder had die Huibert heette. Deze, een landman, woonde een uur of drie wandelens ver. Een tijd geleden was hij ongesteld geworden en wel zeer ernstig. Zoo dikwijls hij had met baas Peter zijn broer opgezocht, dien hij zeer liefhad. De zieke beterde langzamerhand, en toen de amid hem een week geleden vertiel, was het in de blijde hoop dat de beterschap weldra volkomen zou zijn.

Des te meer schrikte Peter er van, toen hij zoo onverwacht de tijding kreeg, dat zijn broeder veel verterger was. Wat kon er gebeurd zijn? Hij begreep het niet, maar vreesde het ernstigste. In alle haast liet hij zijn vrouw het briefje lezen, en zij waren het er dadelijk over eens, dat de man, al was het Zondag, toch zoo spoedig mogelijk Huibert zou bezoeken.

Dat was echter gemakkelijker gezegd dan gedaan. Het liep al tegen donker; de afstand was niet klein. Hij zou een wagentje moeten hebben en dat was op Zondag niet zoo gemakkelijk te krijgen. Want al bestond het dorp volstrekt niet uit louter vrome menschen, toch namen bijna allen gaarne den schijn er van aan. Op Zondag was bijna geen winkel open, behalve natuurlijk de kroegen. De kerk was altijd vol en bijna nergens kon men ook voor veel geld iets te koop krijgen of ten gebruik. Zoo kostte het ook den amid veel moeite ergens een paard en wagentje te krijgen. Eindelijk slaagde hij kosteloos bij een vriend, mits hij zelf het paard bestuurd en alles weer goed afleverde.

Aangenaam was het rijkje niet. Het donker begon reeds te vallen en daarbij was het bestuurd van een paard voor onzen amid geen dadelijk werk, gelijk het ijsers smeden. Gelukkig kende hij den weg vrij goed, maar toch was hij in een kwartier al tweemaal tegen een boom aangereden. En hij dankte den Heere uit de grond zijn harten, toen hij eindelijk zonder onheilen de boerderij van Huibert had bereikt en voor de woning stilbleef, vol bange verwachting hoe hij zijn broeder vinden zou.

Doch weer wachtte hem een verrassing, maar geheel anders dan de vorige. Want nauwelijks was hij het erf opgekomen of de eerste die hem tegemoet kwam was — zijn broeder zelf!

„Wel, wel“, riep deze, verbaasd en vergevoegd tegelijk „welke gunstige wind bracht je zoo onverwacht hierheen?“

„Gunstige wind!“ riep baas Peter uit, niet minder verbaasd dan Huibert, „ik denk, een heel ongunstige!“

„Ik begrijp je niet.“

„Ik jou evenmin.“ Ik dacht je zwaar ziek te vinden, en nu loop je gezond en wel, zoover ik zien kan, in den tuin. Ben je pas weer erger geweest?“

„Gode zij dank, neen“ zei Huibert.

„Dat is een vreemde geschiedenis. Ik krijg een briefje... of liever, lees zelf.“

Hij reikte zijn broer het beschreven papertje over, dat hij bij zich had gestoken. Huibert las het en zei:

„Ja dat is vreemd. Ik ken hier niemand die Bakker heet. Maar in elk geval is dat briefje fopperij. Ik ben juist wat beter.“

Zij gingen nu naar binnen, waar oom Willem — zoo heette de amid — huttelijk werd ontvangen en het pas gebeurde nog eens werd besproken.

Allen waren het daarover eens, dat een luffe, onwaardige en hoogst ongepaste „grap“ was uitgehaald. De kalmte van den Rustdag was gestoord, den amid geheel onnodig allerlei moeite en last bezorgd en hem schrik en angst op het lijf gejaagd.

Wie kon dat gedaan hebben, en wat bewoog hem er toe? Of die vragen wist niemand zoo dadelijk het antwoord.

„In elk geval“, sprak oom Willem, „ben ik nog blij, dat ik u zooveel beter vind dan ik verwachten kon. Maar het wordt hoog tijd dat ik vertrek. 't Is al donker.“

Nog eens werd, nu bij lamplicht, het briefje bekeken. Maar dat gaf geen opheldering. Wie Bakker was kon niemand gissen. Men gaf eindelijk het raadsel voorloopig maar op. Daar Willem in de duisternis de terugrit alleen niet wagen durfde — hij had geleend spul — ging Huibert mee, die gewoon was paarden te menen. 't Was reeds voorbij middernacht, toen zij voor de smederij stil hielden. Aan de wachtende huisvrouw werd nog even in 't kort verslag gedaan van wat er was voorgevallen. Ook zij begreep niets van de aanleiding tot het schrijven van het briefje en zei ten slotte:

„Het komt me voor dat die Bakker wel eens minder ver kon zitten dan het schijnt. Wie weet of hij hier niet op het dorp woont.“

Of dat waar was zou eeriang blijken.

Dat baas Peter zich den volgende morgen versliep — iets zeer ongewoons dat de knechts verbaasde — was hem misschien te vergeven. Een echter verwonderde er zich niet over, en dat was Kees, die zich wel wachte, dat te zeggen, en zich van de onnoozelen hield.

Ettelijke dagen gingen voorbij, maar de baas kon het gebeurde van dien Zondag maar niet vergeten. Voor het eerst werd hem duidelijk, dat hij een bepaalden vijand, misschien wel meer op het dorp moest hebben. Maar wie en waar? Hij dacht er over na doch kon niet vinden wat hij zocht. Want wel wist hij dat niet allen zijn vrienden waren, maar toch nooit had hij aanleiding gegeven hem zulk een poets te spelen. Eindelijk gaf hij het op, doch de onaangename indruk bleef.

BRIEFWISSELING.

B. B. Oudijds schreef men met pen en inkt, gelijk onder anderen uit den Bijbel blijkt. Ook gebruikte men wel metalen schrijfstiften, waarmee men schreeven kon op tafeltjes die met was waren bestraald. Op zulk een schrijftafeltje wordt gedeeld in de geschiedenis van den priester Zacharias. De stift was aan de ene zijde puntig, aan de andere plat. Met dien platten kant kon men het geschrevene weer uitwijven. De stift ontkeren, wou zeggen hetzelfde doen als wanneer wij het geschrevene doorhalen. Misschien kom ik hier later nog op terug.

HOOGENRIJK.

Ingezonden Stukken.

(Buiten verantwoordelijkheid van de Redactie).

Geachte Redactie!

Met belangstelling las ik Uw artikel over „Symboliek“ in Uw blad van 10 November l.l. vooral omdat Ge in dit artikel zoo juist schetste verschillende symbolische teekeningen, door mij in de tekening van den band voor het boek „In Jezus ontslapen“ te ramen gebracht. Zij het mij vergund hier nog enkele opmerkingen aan toe te voegen. De letter „O“, waarvan U schrijft: beboort niet tot de versiering die ik op het voorstuk plaatste, doch werd op de tekening geplaatst om meerdere symmetrie te krijgen met het duifje ter rechterzijde en stelt voor „de cirkel der eeuwigheid“. Onderaan de tekening komt ook nog voor een ander symbool, „het bloeiende hart“. Al deze symbolen zijn afkomstig van de steenen platen die vroeger de opening der nissen afsloten en die nu bewaard worden in het Museum van het Vaticaan. Wellicht mag ik hen, die van de Catacomben en hare geschiedenis meer willen weten, verwijzen naar een negental artikelen, door mij geschreven in het tijdschrift „De Spiegel“ jaargang 1909 genaamd „De Stad der dooden“; geschreven na mijn bezoek aan de Catacomben te Rome.

In dank voor de opname:

Met hoogachtung
JAC. PH. WORMSER.

Gereformeerde Gezindheid.

Gereformeerde Kerken.

BEROPEN: Serooskerke (W.), J. H. Donner, em. pred., te Breda. — Oudewaer, W. van 't Sant, te Voorthuisen. — Noord-Scharwoude ca., Onderdendam en Schettens ca., J. Wijmenga, cand. te Garip. — AANKOMEN: Oud-Loosdrecht, J. E. Westerhuis, te Asperen. — Breda: Zevenhuizen (Gron.), C. W. de Vries, te Kielwindever. — Naarden, H. Meulink, te Wollega. — Rijswijk (Z.-H.), N. Buffinga, te Oosthem ca.

Nederlandsch Hervormde Kerk.

BEROPEN: Renesse ca., W. D. M. Baar, te Zwartwaal. — Middelhamis (toes.), B. van der Wal, te Delft. — Lettelbert (Gr.), J. G. H. Vermaat, te Hiaure ca. (Fr.). — Giesendam ca., A. Prins, te Kampervreen. — Leerbok, H. A. de Geus, te Veendaal. — Wijnngaarden, J. H. F. Rappard, cand. te Lage Vuursche. — Oud-Loosdrecht, J. E. v. d. Valk, te Kralingen.

AANKOMEN: Norg, C. J. B. Jonke, te Nierijl. — Obdam (N.-H.) (toes.), C. B. Kruininga, te Aker-sloot (N.-H.).

BERADET: Waddinxveen, R. Bartlema, te Beesd.